

TÀO THÁO UỐNG RƯỢU LUẬN ANH HÙNG

(Trích hồi 21 - Tam quốc diễn nghĩa)

I - NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

– Bây giờ, phía Lưu Bị chưa có đất lập nghiệp, phải sống nhờ Tào Tháo. Sau trận Xích Bích, giúp Đông Ngô bẻ gãy cuộc Nam tiến của Tháo, Lưu Thục mới có tám quận huyện để lập nên nước Tây Thục. Vì sống nhờ Tào Tháo, lại chưa có cách gì thoát thân, nên Lưu Bị tìm cách tự giấu mình, không để Tào Tháo nghi ngờ.

– Lưu Bị nhẫn nhịn để náu mình chờ thời. Các chi tiết như : gạt phát thóc mắc của hai em, giật mình khi Tháo “nấn gân” bằng câu hỏi lơ lửng : “Huyền Đức độ này ở nhà làm một việc lớn lao đấy nhỉ !”, rồi tìm mọi cách thoái thác bằng cách đưa hết tên tuổi này nọ trên vũ đài chính trị thời Tam quốc để Tháo bình luận và bác bỏ. Cuối cùng khi Tháo *lật ngửa ván bài*, khẳng định : “Anh hùng trong thiên hạ bây giờ chỉ có sứ quân và Tháo mà thôi”, Huyền Đức giật mình đánh rơi cả đĩa. Có thể coi đây là một cuộc trốn tìm ngoạn mục, cũng là sự đối chọi gay gắt về quan niệm anh hùng. Trong đoạn trích này, tác giả tả hai nhân vật quyết chí lập nghiệp lớn thời mở đầu. Cái chí lớn và quyết tâm của Tháo cũng chưa có gì đáng phê phán, cái tinh khôn, nhẫn nhịn của Lưu Bị cũng thích hợp với hoàn cảnh hai đối thủ đang vờn nhau, thăm dò nhau. Nhưng dụng ý của tác giả nhằm xây dựng một kẻ gian hùng thời loạn, ý muốn “khiến trách và đùa cợt” Tào Tháo được minh họa dần dần và trọn vẹn qua toàn bộ tác phẩm. Bởi vậy, phải tìm hiểu nhân vật ở đoạn trích trong xu hướng chung của tác phẩm.

Trước khi nói về nhân vật chính Tào Tháo, hãy tìm hiểu Lưu Bị. Lưu Bị ở đây trở thành nhân vật đối sánh để làm nổi bật Tào Tháo và quan niệm anh hùng của y.

– *Lưu Bị như tấm gương trong suốt có thể soi rõ lòng dạ nham hiểm, tâm địa đen tối của Tào Tháo.* Tháo từng nói : “Ta thà phụ người chứ quyết không để người phụ ta”. Ngược hẳn lại, Lưu Bị nói : “Ta thà chết chứ không làm điều phụ nghĩa”. Tác giả đã chứng minh sức mạnh của đường lối “nhân chính” bằng câu chuyện đối sánh : Tháo bắt mẹ để dụ con, nhưng không làm sao mua chuộc được mưu sĩ Từ Thứ. Ngược lại, Lưu Bị tạo điều kiện cho Từ Thứ về với mẹ thì được Thứ tiến cử Khổng Minh (hồi 36). Lưu Bị thường so sánh chính sách của tập đoàn mình với tập đoàn Tào Tháo như sau : Tháo nhanh, ta thông thả ; Tháo dùng âm mưu xảo trá,

ta lấy lòng thành đối đãi ; Tháo dùng bạo lực, ta dùng nhân nghĩa (hồi 65). Lưu Bị biết trọng người tài, chiêu hiền đãi sĩ mà ví dụ tiêu biểu là việc ba lần đến lều tranh (“tam cố thảo lư”) để mời cho được Khổng Minh đang ẩn dật ra tham chính. Lưu Bị đối xử với tướng lĩnh như người thân trong gia đình mà ví dụ tiêu biểu là kết nghĩa vườn đào. Lưu Bị thương dân nên được dân ủng hộ. Khi làm quan úy huyện An Hỉ “không hề phạm đến chút gì của dân” (hồi 2) ; đi qua Từ Châu “dân bày hương án ra đón, mời ở lại cai trị” (hồi 20) ; làm tri huyện Tân Dã chưa được bao lâu, dân đã truyền tụng câu ca : “Quan huyện Tân Dã họ nhà vua, từ đạo đến đây dân ấm no” (hồi 35). Tóm lại, Lưu Bị và tập đoàn Lưu Thục đã đạt được yếu tố quan trọng bậc nhất trong ba yếu tố mà người cầm quân phải có là : *thiên thời, địa lợi, nhân hoà* (binh pháp Tôn Tử). Dưới ngòi bút của nhà nho mang nặng tư tưởng Hán chính thống, Tào Tháo chỉ được thiên thời (thời cơ, cơ may trời cho), Tôn Quyền được địa lợi, chỉ có Lưu Bị mới được lòng người. Nhưng *tư tưởng Hán chính thống bấy giờ cũng là tư tưởng yêu nước của quảng đại quần chúng*. Theo Lỗ Tấn, thời Nam Tống và thời Nguyên, nhân dân và nho sĩ đã mượn tư tưởng Hán chính thống để biểu đạt lòng yêu nước và hoài vọng về một quốc gia thống nhất dưới sự trị vì của một ông vua người Hán (*Trung Quốc tiểu thuyết sử lược*). Bởi vậy, trong buổi đầu của lịch sử Tam quốc, Lưu Bị và tập đoàn của ông, với Khổng Minh tuyệt trí, Quan Công tuyệt nghĩa, Trương Phi, Triệu Vân, Mã Siêu tuyệt dũng, đã thực sự là những nhân vật anh hùng trong tâm trí nhân dân.

– Còn Tào Tháo, khi say sưa nhắm rượu với mơ xanh thì cũng đắc ý tự cho mình là anh hùng và còn ngẫm ý xếp mình trên Lưu Bị.

Trước khi phân tích quan niệm anh hùng của Tào Tháo, cần thấy rõ, trong suốt tác phẩm, nhà văn đã “khiến trách và đùa cợt gian hùng Tào Tháo”. Có điều, ý định chủ quan của nhà văn có lúc không ăn khớp với ý nghĩa khách quan của hình tượng. Nhà văn Nam Cao đã rất sắc sảo khi để nhân vật Hoàng phát biểu : “Tài thật ! Tài thật ! Tài đến thế là cùng ! Tiên sư anh Tào Tháo”. Nghĩa là tài thì quả là có tài, nhưng nó quý quyết ma quái thế nào ấy ! (xem *Đôi mắt* – Nam Cao). Ngay nhà văn Lỗ Tấn cũng nói : “Tôi không thuộc đảng (cùng cánh) với Tào Tháo nhưng vẫn rất khâm phục ông ta” (dẫn lại theo Xê-ma-nốp, *Tiểu thuyết anh hùng Trung Hoa...*). Tóm lại, ngay dưới ngòi bút có định hướng rõ rệt “ủng Lưu phản Tào” của nhà nho La Quán Trung, nhân vật Tào Tháo vẫn hiện lên sừng sững, đáng trách nhưng cũng đáng gờm. Vấn đề này liên quan đến phạm trù “tính cách hai mặt”... trong lí luận văn học. Tào Tháo sùng bái Pháp gia và trong con mắt nhân dân bao đời nay, y là kẻ *gian hùng*. La Quán Trung đã tiếp thu quan điểm của nhân dân qua các truyện kể, các vở tuồng về thời Tam quốc để xây dựng nên một hình tượng điển hình của bọn gian hùng. Tháo vừa *thông minh* (ví dụ như chuyện chỉ rùng mơ trên đường đánh Trương Tú – hồi 17 ; cắt tóc thay đầu – hồi 17) ; *cơ trí* (linh hoạt, sáng tạo,

những chuyện như : giết Dương Tu, không giết Nễ Hành – hồi 23), *ngoan cường* (không hề chồn chân mỗi gối, bôn ba cả đời vì sự nghiệp) nhưng Tháo lại vừa *đa nghi, nham hiểm và tàn bạo* (các chuyện : giết oan cả nhà Lã Bá Xa – hồi 4 ; mượn đầu quân kho Vương Hậu để an lòng quân sĩ – hồi 17 ; giết oan tên lính hầu để răn đe – hồi 21). Hai mặt ấy được kết hợp làm một ở Tào Tháo. *Y càng thông minh bao nhiêu thì càng đa nghi bấy nhiêu ; càng cơ trí bao nhiêu thì càng nham hiểm bấy nhiêu ; càng ngoan cường bao nhiêu thì càng tàn bạo bấy nhiêu*. Nói cách khác, *cái gian ở đây được chấp cánh bởi cái hùng – gian hùng là vậy*.

2. Về nghệ thuật

Đây là một đoạn kể chuyện hết sức hấp dẫn do tài dẫn dắt của tác giả. Tác giả dẫn người đọc từ chỗ bất thông đến thông suốt, rồi lại từ chỗ thông suốt đến chỗ bất thông. Một cuộc trốn tìm giữa một người quyết trốn và một kẻ quyết tìm. Lưu Bị suýt lộ diện khi giật mình đánh rơi cả đĩa. Đó là một chi tiết tuyệt vời.

– *Tam quốc diễn nghĩa* là truyện lịch sử xuất hiện đầu tiên và trở thành lá cờ đầu của *tiểu thuyết giảng sử* (chữ dùng của Lỗ Tấn). Là truyện lịch sử, các tác giả thường noi gương *Kinh Xuân Thu* của Khổng Tử, nghĩa là “ngụ bao biếm” (hàm ý khen chê) khen trung thần, năng tướng, chê gian hùng, bạo chúa,... Trong *Tam quốc diễn nghĩa*, ngòi bút khen chê rất rành rọt, hầu như nhân vật được sắp xếp thành hai phía, đen trắng đối lập nhau. Nếu gọi họ là nhân vật chính diện và nhân vật phản diện thì cũng không sai. Có điều càng về sau, văn học càng phát triển phức tạp hơn, gần với thực tế đời sống hơn và chúng ta khó mà phân biệt rạch ròi trắng với đen, tốt với xấu. Trong tiểu thuyết hiện đại Trung Quốc có những nhân vật đen trắng lẫn lộn, không thể phân biệt rạch ròi như trung thần thì mang mặt đỏ, gian thần thì mang mặt trắng thường thấy trên sân khấu kinh kịch và tuồng.

– Tào Tháo cũng vậy. Không thể phủ nhận chí khí, bản lĩnh và tài năng của y, nhưng cũng không thể coi nhẹ khuynh hướng căm ghét của quần chúng nhân dân bao đời nay. Ở Việt Nam, nhân dân vẫn nhắc đến Tào Tháo như biểu tượng của con người đa nghi, nham hiểm : “Đa nghi như Tào Tháo”, “Tào Tháo cười”,... Trong thơ văn yêu nước thời trung đại, nếu Khổng Minh Gia Cát (Vũ hầu) được dùng như một điển cố minh họa cho lòng trung thành và tài trí siêu việt thì Tào A Man (tên gọi Tào Tháo hồi nhỏ) lại được dùng để chỉ sự trá trở, man trá.

– Khi giảng đoạn trích, GV cần xuất phát từ quan điểm tiếp cận văn học để xác định hình tượng điển hình Tào Tháo. Đó là điển hình của bọn bạo chúa phong kiến – bọn gian hùng. Đặc trưng tính cách của y là gian hùng. Y là con đẻ của thời loạn, kỉ cương rối bời, nhân tâm li tán, trong bụng lại đầy mưu ma chước quỷ nên giỏi đục nước béo cò.

– GV gọi cho HS thấy tính phức hợp của hình tượng điển hình Tào Tháo (vừa hùng vừa gian), từ đó, khẳng định thái độ “khiến trách và đùa cợt” nhân vật Tào Tháo của tác giả.

– Các sách nghiên cứu và lí luận của Trung Quốc hiện nay coi Tào Tháo và AQ là hai nhân vật điển hình kiệt xuất của văn học Trung Quốc.

II - HƯỚNG DẪN HỌC SINH TỰ HỌC

– Cho HS phát biểu ý kiến và có thể tranh luận : Tào Tháo là anh hùng hay gian hùng ? Tác giả khen hay chê Tào Tháo ?

Người đọc *Tam quốc diễn nghĩa*, nhất là thanh thiếu niên tuy có khâm phục Tào Tháo nhưng cũng rất ghét Tào Tháo. Không thể phủ nhận tài năng và bản lĩnh cũng như sự khôn ngoan của Tào Tháo. Mặc dù vậy, tài năng và bản lĩnh ấy đều xuất phát từ một mục đích đen tối, cá nhân : “Ta thà phụ người chứ quyết không để người phụ ta”, sự khôn ngoan, nhanh trí của Tào Tháo hầu như đều nhuộm màu sắc ma quái. Hình tượng Tào Tháo được sáng tạo với ngòi bút “khiến trách và đùa cợt” là hình tượng *gian hùng* chứ quyết không phải là anh hùng. GV có thể đọc lại các đoạn phân tích ở trên.

– Về câu 1 phần *Hướng dẫn đọc thêm* trong SGK, GV có thể đọc thêm các mục về nội dung và nghệ thuật ở trên. Trong đoạn trích, tâm trạng Lưu Bị là nom nớp bất an, cố trấn tĩnh và khôn khéo né tránh. Người đứng đầu của tập đoàn yếu thế này cũng chứng tỏ sự khôn ngoan, đức tính kiên nhẫn của mình.

– Xung quanh các vấn đề về nhân vật Tào Tháo, tiêu chí anh hùng của Tào Tháo, những điểm khác nhau trong tính cách hai nhân vật đứng đầu hai tập đoàn đối địch, GV có thể tham khảo các phần nói về nội dung ở trên.